

**MAKTABGACHA TA'LIM YO'NALISHIDAGI TEXNIKUMLARDA
KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TARBIYACHILARNI
TAYYORLASHNING METODIK MODEL**

Nurova Zilola Muhiddinova

Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchisi,

Atoqulov Jonibek Jobir o'g'li

Qashqadaryo pedagogika texnikumi o'qituvchisi

**A COMPETENCY-BASED METHODOLOGICAL MODEL FOR
TRAINING PRESCHOOL EDUCATORS IN VOCATIONAL AND TECHNICAL
COLLEGES**

Nurova Zilola Muhiddinova

Lecturer, Kashkadarya Pedagogical Technical College,

Atoqulov Jonibek Jobir o'g'li

Lecturer, Kashkadarya Pedagogical Technical College

Annotatsiya. *Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim texnikumlarida bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda an'anaviy bilimga yo'naltirilgan ta'limning amaliy faoliyat bilan yetarli darajada uyg'unlashmaganligi tahlil qilinib, ushbu muammoni bartaraf etishga qaratilgan metodik model taklif etiladi. Model maqsadli, mazmuniy, texnologik hamda baholash-refleksiya komponentlarining o'zaro integratsiyasiga asoslanadi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim texnikumlari o'qituvchilari, metodistlar va ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar uchun amaliy ahamiyatga ega.*

Kalit so'z. *maktabgacha ta'lim texnikumi, kompetensiyaviy yondashuv, tarbiyachi tayyorlash, kasbiy kompetensiya, metodik model, interfaol metodlar, formativ baholash.*

Abstract. *This article examines the improvement of the training process for future preschool teachers in preschool education technical colleges based on a competency-based approach. The study analyzes the limitations of traditional knowledge-oriented instruction, particularly its insufficient integration with practical professional activities. To address this issue, a methodological model grounded in the competency-based approach is proposed. The model integrates goal-oriented, content-related, technological, and assessment-reflective components into a unified pedagogical system. The findings of the study are of*

practical value for teachers, methodologists, and specialists involved in the modernization of vocational and preschool teacher education.

Keywords. *preschool education technical colleges, competency-based approach, teacher training, professional competence, methodological model, interactive teaching methods, formative assessment.*

So'nggi yillarda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar maktabgacha ta'lim sohasida mutaxassis tayyorlashga bo'lgan yondashuvni tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Xususan, maktabgacha ta'lim texnikumlari oldida turgan asosiy vazifa nazariy bilimlarni egallagan emas, balki real pedagogik vaziyatlarda mustaqil harakat qila oladigan tarbiyachilarni tayyorlashdir. Bu esa an'anaviy bilimga yo'naltirilgan yondashuvdan voz kechib, kompetensiyaviy yondashuvni ta'lim jarayonining markaziga qo'yishni talab qiladi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab bitiruvchilar metodik bilimga ega bo'lsa-da, bolalar bilan muloqot, ota-onalar bilan ishlash, tarbiyaviy vaziyatlarni hal etish jarayonida qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Mazkur holat texnikumlarda tarbiyachi tayyorlashning metodik modelini qayta ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati shundaki, ta'lim natijasi "mavzuni bilish" bilan o'lchanmaydi; u real ish vaziyatida to'g'ri harakat qila olish, mas'uliyatli qaror qabul qilish, muloqotni yo'lga qo'yish va natijaga erishish kabi amaliy-psixologik va kasbiy ko'rsatkichlar bilan baholanadi. Maktabgacha ta'lim texnikumi sharoitida bu yondashuv tarbiyachi tayyorlashni faqat nazariy fanlarni o'zlashtirish darajasida qoldirmaydi: u bo'lajak tarbiyachining bolalar bilan ishlash jarayonidagi xulqi, kasbiy fikrlashi, kasbiy etika va kommunikatsiyasi, muammoli pedagogik vaziyatlarda yechim topish tezligi va sifatini ham ta'limning markaziy natijasiga aylantiradi. Shuning uchun kompetensiyaviy ta'limda "nimani biladi?" savoli tabiiy ravishda ikkinchi planga suriladi: chunki bilim o'z-o'zicha maqsad emas, u tarbiyachining "nima qila olishi" va "qanday harakat qilishi"ni ta'minlaydigan vositaga aylanadi. Natijada tarbiyachi pedagogik vaziyatni tahlil qilishni, bolaning yosh-psixologik hamda individual xususiyatlarini hisobga olgan holda yondashishni, tarbiyaviy qarorlarni mustaqil va asosli qabul qilishni, o'z amaliyotini kuzatib baholash (refleksiya) orqali doimiy takomillashtirishni kasbiy norma sifatida egallaydi. Bunday yondashuvni ta'lim tizimida "tasodifiy" emas, boshqariladigan va takrorlanadigan natija sifatida yo'lga qo'yish uchun metodik model zarur bo'ladi. Metodik model bu ta'lim jarayonini oldindan loyihalash, uni aniq maqsadga yo'naltirish, komponentlarini (mazmun, metod, vosita, baholash, amaliyot) o'zaro moslashtirish va natijani kafolatli boshqarish

imkonini beradigan nazariy-amaliy konstruksiyadir. Maktabgacha ta'lim texnikumlarida aynan metodik modelga ehtiyojning asosiy sababi shuki, ko'p holatlarda nazariy mashg'ulotlar bilan amaliy faoliyat bir-biridan ajralib qoladi: talaba darsda "to'g'ri" javob topadi, lekin real guruhda bola bilan ishlaganda ikkilanishi, vaziyatni boshqara olmasligi yoki metodni moslashtira olmasligi mumkin. Model aynan mana shu uzilishni yo'qotishga xizmat qiladi: nazariya amaliyotga "ko'chib o'tadigan", amaliyot esa nazariyani boyitadigan uzluksiz aylanish mexanizmiga aylanadi.

Taklif etilayotgan metodik modelning umumiy g'oyasi kompetensiyaviy yondashuvni faqat shior sifatida emas, balki ta'lim jarayonining barcha bo'g'inlariga singdirilgan tizim sifatida tashkil etishdir. Ya'ni fan mazmuni tarbiyachida shakllanishi kerak bo'lgan kompetensiyalardan kelib chiqib tanlanadi; o'qitish metodlari tinglash va yodlashga emas, vaziyatli topshiriqlar, keyslar, mikro-darslar, rol o'yinlari, kuzatuv va tahlilga tayangan faol o'rganishga quriladi; baholash tizimi test va nazariy savollar bilangina cheklanmay, amaliy ko'nikma, professional xulq, kommunikatsiya, refleksiya va portfel natijalarini ham o'lchaydi; amaliyot esa "oxirida o'tib kelinadigan formal bosqich" emas, balki har bir modul va mavzu bilan integratsiyalashgan, bosqichma-bosqich murakkablashib boradigan kasbiy sinov maydoniga aylantiriladi. Shu tarzda model bo'lajak tarbiyachini real kasbiy faoliyatga yaqin sharoitda shakllantiradi: u vaziyatni tahlil qiladi, bolaga mos yondashuvni tanlaydi, qarorni qabul qiladi, natijani kuzatadi va xulosalar chiqaradi, ya'ni kasbiy kompetensiya "qog'ozdagi bilim" emas, amaliyotda namoyon bo'ladigan kasbiy tayyorgarlikka aylanadi.

Tarbiyachilarni tayyorlashning kompetensiyaviy metodik modeli bo'lajak mutaxassisni maktabgacha ta'lim muhitida samarali faoliyat yuritishga tayyorlashni ko'zda tutuvchi, nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarni uzviy bog'lagan yaxlit tizim sifatida qaraladi. Mazkur model ta'lim jarayonini faqat bilim berishga emas, balki tarbiyachining kasbiy xulqi, qaror qabul qilish madaniyati, mas'uliyati va refleksiv fikrlashini shakllantirishga yo'naltiradi. Model o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan to'rtta asosiy komponentdan tashkil topgan bo'lib, ularning har biri umumiy maqsadga xizmat qiladi.

Modelning markaziy maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashga kasbiy jihatdan tayyor, mustaqil fikrlaydigan, pedagogik mas'uliyatni chuqur anglaydigan va o'z faoliyatini ongli ravishda boshqara oladigan tarbiyachilarni shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsad tarbiyachining faqat bilim darajasini emas, balki uning amaliy harakatlari, kasbiy pozitsiyasi va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishni ham nazarda tutadi. Shu bois model doirasida tarbiyachining kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan asosiy

kompetensiyalarni tizimli ravishda shakllantirish ustuvor vazifa sifatida belgilanadi.

Kasbiy-pedagogik kompetensiya tarbiyachining pedagogik vaziyatlarni tahlil qila olishi, ta'lim-tarbiya jarayonini loyihalashi va metodlarni maqsadga muvofiq tanlashi bilan ifodalanadi. Kommunikativ kompetensiya bolaning o'zi, ota-onalar va pedagogik jamoa bilan samarali muloqot olib borish, ziddiyatli vaziyatlarda konstruktiv yondashuvni qo'llash qobiliyatini qamrab oladi. Axloqiy-ma'naviy kompetensiya tarbiyachining kasbiy etikaga sodiqligi, bolaga nisbatan insonparvar va adolatli munosabati hamda shaxsiy namuna ko'rsata olishi bilan bog'liq. Refleksiv kompetensiya esa o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolardan xulosa chiqarish va kasbiy rivojlanishni ongli ravishda rejalashtirish imkonini beradi. Aynan shu kompetensiyalar majmui tarbiyachining professional tayyorgarligini sifat jihatidan belgilab beradi.

Kompetensiyaviy metodik modelning muhim jihati ta'lim mazmunining an'anaviy mavzu-markazli tuzilishdan voz kechib, kasbiy vaziyatlar asosida tashkil etilishidir. Bunda o'quv materiallari nazariy tushunchalarni ketma-ket bayon qilishga emas, balki real pedagogik holatlarni anglash va tahlil qilishga yo'naltiriladi. Ta'lim mazmuni tarbiyachining kelgusida duch keladigan muammolarini oldindan modellashirish va ularga yechim topish ko'nikmasini shakllantirishga xizmat qiladi. Masalan, bolaning yangi muhitga moslashishdagi qiyinchiliklari, tengdoshlar o'rtasidagi nizolar, tarbiyachining konfliktli vaziyatlardagi xatti-harakati yoki ota-onalar bilan samarali muloqot olib borish kabi holatlar o'quv jarayonining markaziga chiqariladi. Bu kabi vaziyatlar orqali talaba nafaqat pedagogika va psixologiya bo'yicha bilimlarini, balki kommunikativ, axloqiy va refleksiv kompetensiyalarini ham amalda namoyon etishga o'rganadi. Natijada fanlararo integratsiya kuchayadi, chunki bir vaziyatni hal etishda pedagogika, bolalar psixologiyasi, etika va kommunikatsiya bilimlari birgalikda qo'llaniladi. Shunday qilib, mazmuniy komponent talabaning bilimni real pedagogik sharoitlarda qo'llashga tayyor bo'lishini ta'minlaydi va nazariya bilan amaliyot o'rtasidagi tafovutni sezilarli darajada kamaytiradi.

Texnologik komponent ta'lim jarayonida qo'llaniladigan o'qitish metodlari majmuasini qamrab oladi. Mazkur komponent doirasida keys-stadi, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish hamda reflektiv topshiriqlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Ushbu metodlar o'quv jarayonini faollashtirishga, talabalarning mustaqil fikrlashini rag'batlantirishga, bahs-munozara yuritish va pedagogik vaziyatlarda asosli qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, real kasbiy holatlarga yaqin vaziyatlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bo'lajak tarbiyachilarning amaliy tayyorgarligini kuchaytiradi.

Baholash va refleksiya komponenti ta'lim natijalarini aniqlashda faqat yakuniy ko'rsatkichlarga emas, balki o'quv jarayonida talabalarning kasbiy rivojlanish dinamikasiga e'tibor qaratishni nazarda tutadi. Bu jarayonda formativ baholash, o'z-o'zini baholash hamda o'zaro baholash usullaridan foydalanish keng qo'llanilib, talabalarning o'z faoliyatini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini anglash hamda kasbiy o'sish yo'nalishlarini belgilashiga imkon yaratadi. Natijada refleksiv kompetensiya bosqichma-bosqich shakllanadi. Taklif etilayotgan metodik modelni amaliyotga joriy etish maktabgacha ta'lim texnikumlarida ta'lim sifatini oshirishga, bitiruvchilarning mehnat bozoriga moslashuvchanligini kuchaytirishga hamda tarbiyachilarning kasbiy mas'uliyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv tarbiyachini faqat tayyor ko'rsatmalarni bajaruvchi ijrochi sifatida emas, balki pedagogik jarayonning faol va ongli subyekti sifatida shakllantirishga yo'naltirilgan.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim texnikumlarida tarbiyachilarni kompetensiyaviy yondashuv asosida tayyorlash bugungi ta'lim islohotlarining mantiqiy va zarur talabi hisoblanadi. Taklif etilgan metodik model ta'lim jarayonini amaliyotga yaqinlashtiradi, kasbiy kompetensiyalarni tizimli shakllantirish imkonini beradi hamda texnikum ta'limining real samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Maktabgacha talim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun Davlat ta'lim standarti. Toshkent, 2023.
3. Qodirova F.R., Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika va tarbiya nazariyasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
4. Ismoilova Z.K. Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagog kadrlarni tayyorlash. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2021.
5. Abdullayeva M.B. Pedagogik texnologiyalar va ta'limda kompetensiyalarni shakllantirish. Toshkent: O'qituvchi, 2020.